

Оксана МЕДВІДЬ,

кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Україна, Дрогобич) oksana-medvid@bk.ru

ПОЛІТИКА ФРОНТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ У 1933–1939 РР.

На широкому джерельному матеріалі показано участь Фронту національної єдності у політичному житті Східної Галичини. ФНЄ виступала з позицій «творчого націоналізму», боролася проти політики «нормалізації», у другій половині 30-х років ХХ століття діяла активно.

Ключові слова: Фронт національної єдності, Дмитро Паліїв, Східна Галичина, національно-визвольний рух.

Літ. 19.

Oksana MEDVID',

Ph.D. in History, Associate Professor of Ukraine Modern History Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Ukraine, Drohobych) oksana-medvid@bk.ru

NATIONAL UNIT FRONT POLITICAL IN 1933–1939

Using vast source material we show Front National Unit participation in West Galychyna political life. FNU was the legal party, which took the part from the «creative nationalism» position, struggled against the «normalization» policy, in the second part of the 30-th XX century was the active political party.

Key words: Front National Unit, Dmytro Paliiv, West Galychyna, national liberation movement.

Ref. 19.

Оксана МЕДВИДЬ,

кандидат исторических наук, доцент кафедры новой и новейшей истории
Украины Дрогобычского государственного педагогического университета имени
Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) oksana-medvid@bk.ru

ПОЛІТИКА ФРОНТА НАЦІОНАЛЬНОГО ЄДИНСТВА В 1933–1939 ГГ.

На основании разностороннего источникового материала показано участие Фронта национального единства в политической жизни Восточной Галичины. ФНЄ виступала с позиций «творческого национализма», боролась с политикой «нормализации», во второй половине 30-х годов ХХ века действовала активно.

Ключевые слова: Фронт национального единства, Дмитрий Палиев, Восточная Галичина, национально-освободительное движение.

Лит. 19.

Постановка проблеми. Утворення суверенної демократичної Української держави, партійно-політична структуризація українського суспільства на засадах демократії та плюралізму активізували дослідження національно-політичних процесів історичного минулого нашого народу, особливостей їх протікання в окремих регіонах країни. Актуальним на сьогодні залишається дослідження ролі і місця праворадикального руху в

суспільно-політичному житті українського народу, у формуванні його як нації, розвитку національно-політичної свідомості, утвердження державотворчої ідеології.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі вивчення історії українського національно-визвольного руху у міжвоєнний період немає спеціальних праць, присвячених Фронту національної єдності. Значний інтерес для вивчення історії ФНС представляють матеріали преси різних політичних партій, а саме газет і журналів: «Діло», «Українські Вісті», «Батьківщина». Цікавий матеріал є у працях Швагуляка М., у яких автор аналізує суспільно-політичну ситуацію на західноукраїнських землях на початку 30-х років ХХ ст., розкриває основні причини розколу УНДО та створення Фронту національної єдності.

Мета статті полягає у тому, щоб, враховуючи доробок опублікованих праць із цієї теми та спираючись на широку джерельну базу, комплексно розкрити місце і роль Фронту національної єдності у суспільно-політичному житті західноукраїнських земель в 30-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. У другій половині 1933 р., коли з арсеналу пропаганди Українського Національно-Демократичного Об'єднання зняли гасла про незалежну і соборну Україну, замінивши їх вимогою національно-територіальної автономії українців у складі Польщі, відбулося розмежування політичних сил націоналістів і націонал-демократів.

Розкол в УНДО стався в липні 1933р. Частина членів партії, очолена Василем Мудрим, започаткувала так звану «нормалізаційну політику» з польським урядом. В опозиції до ЦК УНДО стояла група членів з крайніми націоналістичними поглядами під керівництвом Дмитра Паліїва. Вони вважали, що така політика принесе тільки шкоду українській визвольній боротьбі і буде капітуляцією перед польським шовінізмом [8, 3]. На засіданні ЦК УНДО 15 липня 1933 р. Д. Паліїв, В.Кохан та Н. Постолук склали заяви про свій вихід із партії.

Восени 1933 р. Д. Паліїв з прихильниками оголосив про створення нової організації – Фронту національної єдності [7, 1]. Це була легальна партія, яка виступала з позицій так званого «творчого націоналізму», боролася проти політики «нормалізації», засуджувала тактику терору Організації українських націоналістів. Провід ФНС – Д. Паліїв, С. Герасимович, В. Кохан та інші – виступав за орієнтацію на фашистські держави Європи, які «залізною мітлою виметуть усе партійницьке, соціалістичне та демократично-ліберальне сміття», вважав, що у боротьбі проти Радянського Союзу треба спиратися не на Польщу, а на Німеччину [16, 35]. Навіть вітання членів ФНС було фашистським – підняття правої руки вгору і оклик «Фронт!» [15, 114].

Ідеологічним органом ФНС був часопис «Перемога», перший номер якого вийшов 1 листопада 1933 р., що і вважається датою заснування партії.

На перших порах свого існування «фронтовики» обмежилися ідеологічною роботою і створенням первинних партійних осередків. Це стало можливим завдяки пропаганді ідеології ФНС. Був утворений гурток «освітовців», члени якого мали завдання прочитати ряд рефератів на місцях і підготувати ідеологічний ґрунт для створення первинних організацій партії. Для підвищення ідейно-теоретичного рівня «освітовців» ФНС організував у Львові спеціальні курси пропагандистів. На них вивчалася партійна програма ФНС, твори А. Гітлера та Б. Муссоліні.

Поряд із обов'язками лідера ФНС Д. Паліїв обійняв пости головного редактора партійних офіціозів – «Перемога» та «Батьківщина». У кожному номері з'являлися його обширні статті, головна ідея яких полягала у заклику до єдності українського громадянства. З цього приводу головний політичний опонент ФНС газета «Діло» писала: «Справ-

ді, знаменитий дорадник і надзвичайно лояльний приятель, він закликає спинити всеукраїнську розтіч і відбудувати всеукраїнську єдність» [9, 2].

23–24 березня 1935 р. у Львові відбулася I Крайова конференція ФНС, на якій ухвалено резолюцію, що затвердила єдині «тези ФНС» з восьми пунктів. У них говорилося, що сильним є народ, який має відповідне керівництво («провід»). Інтерес народу (як цілості) ставиться умовами програми ФНС понад інтереси соціальних верств, керуючись гаслом «Нація понад усе». Фронтвики вважали, що лише керівництво сильного і здорового народу може забезпечити своїм членам повний добробут [10, 3].

Д. Паліїв писав: «Ідея ФНС є запереченням старого світу і введенням нового порядку, опертого на нових засадах, на вірі в націоналізм. Шукаємо фанатиків тієї віри, здатних не до одноразової афери, а до систематичної праці. Живемо в дуже важкий час. ОУН зі своєю політикою ненависті нічого не виграє. Так само нічого не виграє УНДО зі своєю політикою капітуляції. Треба нової ідеї, і та ідея повинна стати програмою ФНС. Живемо в границях Польщі з тим, що не робимо зараз революції, але з іншого боку не йдемо і не підемо на жодну угоду» [4, 3].

Ідеологія ФНС знайшла живий відгук у певних колах українських політиків. До обласних осередків вступали колишні офіцери Української Галицької Армії, частина молоді з ОУН. ОУН і ФНС оголосили бойкот виборів до Польського сейму і сенату у 1935 р. Їх заклик підтримали майже 50% виборців із Західної України. Але слід зазначити, що певні кола цієї молоді стверджують: ідеологія Д. Палієва шкодить українській справі [4, 4].

Після трьох років існування Фронт національної єдності скликав свій перший конгрес 20 вересня 1936 р. У ньому взяло участь 376 делегатів. Перед присутніми виступив лідер ФНС Д. Паліїв і виголосив велику політичну промову, даючи дефініцію поняття «служби для ідеї». «Служба ідеї, – говорив він, – не почесні і не добробут. Це строге, але чесне і достойне життя. Це навіть матеріальна вбогість, але завжди випростований хребет. Такими мусять бути провідники, такими мусять бути фронтвики» [16, 39].

На I Конгресі ідеолог ФНС М. Іванейко (М. Шлемкевич) виголосив реферат, у якому виклав основні тези ФНС. «Організаційний правильник» і Статут організації оголосив В. Кохан. У цих документах говорилося, що завданням ФНС в організаційній ділянці є підготовка ідейно активних і дисциплінованих фронтників, які втілюватимуть у життя цілі ФНС.

Згідно зі Статутом ФНС, на чолі партії стоїть Провідник, який для членів партії є найвищою організаційною владою у всіх політичних справах. Таку діяльність партії визначає Політична Колегія, яка складається з дев'яти чоловік.

Фронт національної єдності утворює одну неподільну організацію. Фронтвики, що живуть в одній місцевості, об'єднуються у місцеву дружину, яку очолює призначений Провідником передовик. Дружини однієї області (району, повіту) утворюють фронткову область, якою керує обласний провідник. Фронткові області і дружини працюють згідно з вказівками Провідника.

Провідник скликає Конгрес ФНС. На ньому вислуховують думку фронтників у політичних та організаційних справах. Провідник оголошує програму, дату й місце Конгресу. Кожен фронтвик, який бажає взяти участь у Конгресі, повинен повідомити про це Провідника до визначеного часу. Як постійний орган для висловлення поглядів членів ФНС проголошено Крайову Раду. До неї входять члени Політичної Колегії і 30 обраних Конгресом. Наради Крайової Ради скликає і проводить голова Політичної Колегії.

Головою організаційної комісії Конгресу був Сильвестр Герасимович, членами – о. Михайло Блозовський, Володимир Кохан, Любомир Савойка. Провідником ФНС оголо-

шено Дмитра Паліва. В його руки Провідна Комісія передала верховну владу організації [16, 25].

Членом організації міг стати повнолітній українець чи українка, що визнавав основні тези ФНС і склав присягу на вірність партії. Члени ФНС повинні виконувати доручення Проводу, поширювати та закріплювати світогляд ФНС, передплачувати друковані видання партії, а також сплатити вступний внесок у розмірі 2-х злотих. За невиконання цих обов'язків виключали з організації [11, 3].

Програма дій і структура ФНС були скопійовані з нацистської націонал-соціалістичної партії, у зв'язку з чим за «Фронтом» закріпилась назва «міні-колонія нацистської партії» [3, 4].

Перед фронтовиками ставили завдання – боротися з неграмотністю. Кожен із них повинен був протягом року навчити читати і писати щонайменше трьох українців. У всіх читальнях мав бути підручник «Наша Читанка» видавництва «Батьківщина». Його міг придбати будь-хто, оскільки ціна 25 ст. була доступна для всіх. Навчальний рік починався 9 березня, в день народження Т. Шевченка. Іспит складали через 12 місяців навчання. Окрім того, з 1 березня 1937 р. розпочиналися заняття у школі фронтовика для членів партії [5, 6].

Кожна фронтова дружина мала подбати про те, щоб місцева читальня, гурток «Рідної Школи» та «Сільського господаря» чи будь-яка інша установа стали постійними передплатниками «Популярно-наукових рефератів», які двічі на місяць видавала «Батьківщина». Якщо дружина не могла домогтись того, вона змушена була передплачувати ці реферати. Важливо те, що кожен партійний осередок мав спільно прочитати і провести дискусію над їх змістом.

На початку 1937 р. йде активна агітація і набір членів до ФНС. В основному, це були молоді люди віком 25–30 років. Дуже багато прихильників партія знайшла серед молоді «Просвіти», «Рідної Школи», «Соколу» та інших організацій.

5 червня 1937 р. у Станіславові відбулася конференція ФНС «Політичний вечір», в якій взяло участь 156 чоловік [6, 17]. Конференцію відкрив Михайло Кушнір як провідник ФНС Станіславівського воєводства. Він коротко охарактеризував стан справ у Східній Галичині, зокрема, звернув увагу на хаос у політичному житті, «угодовську» політику УНДО, пасивність мас.

Перед присутніми виступив Провідник ФНС Д. Паліїв із рефератом «Аналіз політичної ситуації Західноукраїнських земель». У ньому йшлося про становище українців за Збручем, про життя під Польщею. Він критикував УНДО і послів, які відійшли від корисної праці, думали лише про особисті інтереси і співпрацюють з Радою Польською. Д. Паліїв наголосив, що час і ситуація вимагають активних дій і ФНС енергійно створює кадри, які здобудуть те, що втрачено в 1918–1919 рр. [6, 18].

У рефераті «ФНС – новий український світ» головний ідеолог організації М. Іванейко критикував і засуджував партії, які стоять на заваді ідеї національної єдності. Він говорив: «Вся молодь і політичні партії повинні об'єднатися і спільною працею добитися всього, а не бути під «забором» російським і польським. Завданням ФНС є створити єдиний фронт проти ворогів» [6, 18].

У серпні 1937 р. ФНС посилив свій вплив на території Східної Галичини. Дружини існували у Львівському, Калуському, Сколівському, Дрогобицькому, Сокальському, Станіславівському, Тернопільському, Кременецькому та інших повітах [5, 7].

Наприкінці літа 1937 р. емігранти – прихильники гетьмана П. Скоропадського – перейшли на ідейні позиції ФНС і проводили активну агітацію на користь партії за кордоном [6, 18].

Популярності ФНЄ сприяла тактика легальної опозиції, яку проводила організація щодо Польської держави. Вибірча угода між проводом УНДО і польським урядом у травні 1935 р. дала ФНЄ привід загострити опозиційний курс. Оголосивши бойкот виборів до законодавчих органів Польщі, ФНЄ посів чільне місце серед опозиційних партій, задаючи тон у критиці угодовської лінії. Стверджуючи, що угода не принесла українцям жодної користі, що УНДО переслідувала нею не національні, а партійні інтереси, ФНЄ прихилив на свій бік ті групи, що перебували у стані нерішучості та вагання. Агітаційній роботі сприяло зростання преси ФНЄ: поряд з ідеологічним органом «Перемога» з'явився тижневик «Батьківщина» і щоденник «Українські вісті».

У жовтні 1937 р. ФНЄ утворив редакційний колегіум. До його складу увійшли В. Мендрик, В. Данилів, В. Чернік. Члени колегіуму працювали під особистим контролем Д. Паліїва та С. Волинця. З ініціативи Паліїва фронтовики приступили до організації «робітничих дружин». При вступі в дружину приймалась присяга на вірність Провідникові. Але робітничий клас не пішов за ФНЄ. Так, наприклад, Львівські робітничі дружини налічували всього 50 чоловік. Тому Д. Паліїв відмовився від цього задуму.

Після провалу «нормалізаційної політики» УНДО в 1937 р., яка довела до повної політичної демобілізації українства, провалу, який визнали керівництво УНДО і польський уряд, готується нова «нормалізація» вже на умовах цілковитого заперечення політичного змісту українського питання в межах Польщі. Робиться спроба звести його до господарського і культурно-освітнього життя. Відбувається послаблення політичної організованості і сили українців.

Д. Паліїв пов'язував з новою організацією далекосяжні плани, в основі яких лежала найвища мета – побудова самостійної соборної Української держави. Провід ФНЄ вважав, що тільки політична сила нації може забезпечити розвиток усіх інших ділянок громадського життя, що «Українська нація може досягнути повноту своїх політичних сил тільки сконсолідована в одній суцільній політичній організації, побудованій на ідеології українського «творчого націоналізму» [5, 18].

У поділеному на різні табори українському громадянстві дедалі чіткіше виявлялася тенденція до порозуміння і вироблення спільної політичної лінії. У 1937 р. ця проблема дискутувалась у проводах партій та груп, про неї багато писали політичні часописи. Прагнення до консолідації мотивувалося змінами в міжнародному становищі та внутрішньополітичному житті, які могли мати вагомі наслідки для української нації. Серед найактивніших речників ідеї консолідації був ФНЄ.

У листопаді 1937 р. у Львові розпочалися систематичні зустрічі представників українських партій та груп. У зібранні, що проходило 6 грудня, вперше взяв участь Провідник ФНЄ Д. Паліїв. На цьому ж засіданні було вирішено надати контактам стало-го характеру. Новостворений представницький орган назвали Контактним Комітетом. Проводячи дискусії з актуально-політичних питань, він мав на меті підготувати широку угоду за участю українських політичних партій і громадських організацій Галичини та Волині. Учасники комітету досягли згоди щодо загальних засад міжпартійних взаємин, яка (за деякими винятками) діяла упродовж всього часу його існування. Найвищим досягненням Контактного Комітету виявилась угода між пресовими органами різних політичних напрямків, яку було укладено восени 1938 р. Від ФНЄ у ній взяли участь часописи «Батьківщина» та «Українські вісті». Оцінюючи цю подію, «Українські вісті» писали: «Головне, що українці, розділені партійними бар'єрами і пересичені взаємними упередженнями, від найправіших до найлівіших зуміли на другий план усунути те все дрібне, що їх ділить, й висунули те, що нас усіх лучить» [13, 2].

Найбільше місце у міжпартійних контактах займала справа створення єдиного національного політичного центру в Галичині. Цю думку Д. Паліїв постійно пропагував на засіданнях Контактного Комітету та сторінках газет. «Кожен українець, – писав він навесні 1939 р., – встає і засинає з запитом на устах: Що буде далі? Мир чи війна? І в обох випадках: що буде з нами, з українською національною спільнотою? А з того й висновок: упорядкувати життя нашої національної спільноти чи іншими словами: жити розумно. А це значить: жити зорганізовано, витворити один національний Провід і виявити як найбільшу солідарність» [13, 2].

Восени 1938 р. учасники Контактного Комітету приступили до практичного творення широкого представницького органу під назвою Всеукраїнської Національної Ради. Однак кількатижнева дискусія про систему формування та персональний склад ВНР закінчилася нічим. Безуспішною виявилася й нова спроба заснувати Український національний провід, здійснена напередодні вибуху німецько-польської війни [19, 423].

Останній тиждень серпня 1939 р. належав, мабуть, до найприкріших моментів у діяльності українських політиків у міжвоєнний період. Не виправдалися надії на створення протирадянської коаліції держав на чолі з Німеччиною, яка, за їхніми розрахунками, мала розвалити сталінську імперію і створити сприятливі умови для визволення українського народу. Укладення договору про ненапад між нацистським урядом і московським керівництвом 23 серпня 1939 р. остаточно перекреслило ці розрахунки. Ще не маючи конкретної інформації про переговори між Молотовим і Ріббентропом, «Українські Вісті» писали, що майбутній «німецько-советський договір заторкає, очевидно, й українську проблему. Він відсуває актуалізацію нашої справи в міжнародній площині, себто вдаряє по нас дуже болючо» [14, 2].

Висновки. На останньому засіданні Контактного Комітету 31 серпня 1939 р. керівництвом УНДО було запропоновано проект створення Українського національного проводу. У рекомендаціях щодо персонального складу лідер ФНЄ фігурував як один із трьох віце-президентів. Однак цей задум так і не був здійснений. Удосвіта 1 вересня 1939 р. німецькі війська перейшли кордон і вторглися на територію Польщі. Тепер уже ніхто не сумнівався, що Галичина опиниться під німецькою адміністрацією [17, 13]. Тож звістка про перехід Червоною армією польсько-радянського кордону та вступ її на територію Західної України, що надійшла вранці 17 вересня 1939 р., застала їх зненацька. За словами І. Кедрина-Рудницького, після повідомлення про вторгнення радянських військ «настала в усіх українських легальних політичних партіях, в усьому західноукраїнському суспільстві повна розтіч» [15, 342]. Фронт національної єдності, як і більшість українських політичних партій, припинив своє існування. Провід ФНЄ опинився в окупованих гітлерівцями районах Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Батьківщина. – 1939. – 26 березня.
2. Батьківщина. – 1939. – 23 квітня.
3. Васів Б. Головний ідеолог СС «Галичина» Д. Паліїв / Б. Васів // Вільна Україна. – 1991. – 1 червня.
4. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 387.
5. ДАІФО. – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 408.
6. ДАІФО. – Ф. 68. – Оп. 2. – Спр. 436.
7. Діло. – 1933. – 4 листопада.
8. Діло. – 1933. – 12 листопада.
9. Діло. – 1934. – 12 листопада.

10. Перемога. – 1933. – 1 листопада.
11. Перемога. – 1935. – № 31.
12. Українські Вісти. – 1937. – 15 листопада.
13. Українські Вісти. – 1938. – 28 квітня.
14. Українські Вісти. – 1939. – 23 серпня.
15. Кедрин І. Життя – події – люди. Спомини і коментарі / І. Кедрин. – Нью-Йорк : Червона Калина, 1976. – 721 с.
16. I Конгрес ФНС. – Львів : Б.в. – 1996. – 45 с.
17. Назарук О. Зі Львова до Варшави. Утеча перед Совітами в пам'ятних днях 2–13 жовтня 1939 р. / О. Назарук. – Львів : Просвіта, 1995. – 68 с.
18. Центральний державний історичний архів у м. Львові. – Ф. 359. – Оп. 2. – Спр. 220.
19. Швагуляк М. Національно-політична діяльність Дмитра Паліва у міжвоєнний період / М. Швагуляк // Україна : культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. – Львів : Інститут Українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2000. – Випуск 7. – С. 404–428.

REFERENCES

1. Bat'kivshhina. – 1939. – 26 bereznja.
2. Bat'kivshhina. – 1939. – 23 kvitnja.
3. Vasiv B. Golovnij ideolog SS «Galichina» D. Paliiv / B. Vasiv // Vil'na Ukraina. – 1991. – 1 chervnja.
4. Derzhavnij arhiv Ivano-Frankivs'koї oblasti (dali – DAIFO). – F. 2. – Op. 1. – Spr. 387.
5. DAIFO. – F. 68. – Op. 2. – Spr. 408.
6. DAIFO. – F. 68. – Op. 2. – Spr. 436.
7. Dilo. – 1933. – 4 listopada.
8. Dilo. – 1933. – 12 listopada.
9. Dilo. – 1934. – 12 listopada.
10. Peremoga. – 1933. – 1 listopada.
11. Peremoga. – 1935. – № 31.
12. Ukraïns'ki Visti. – 1937. – 15 listopada.
13. Ukraïns'ki Visti. – 1938. – 28 kvitnja.
14. Ukraïns'ki Visti. – 1939. – 23 serpnja.
15. Kedrin I. Zhittja – podii – ljudi. Spomini i komentari / I. Kedrin. – N'ju-Jork : Chervona Kalina, 1976. – 721 s.
16. I Kongres FNC. – L'viv : B.v. – 1996. – 45 s.
17. Nazaruk O. Zi L'vova do Varshavi. Utecha pred Sovitami v pam'jatnih dnjah 2–13 zhovtnja 1939 r. / O. Nazaruk. – L'viv : Prosvita, 1995. – 68 s.
18. Cetral'nij derzhavnij istorichnij arhiv u m. L'vovi. – F. 359. – Op. 2. – Spr. 220.
19. Shvaguljak M. Nacional'no-politichna dijal'nist' Dmitra Paliiva u mizhvojenij period / M. Shvaguljak // Ukraina : kul'turna spadshhina, nacional'na svidomist', derzhavnist'. Zbirnik naukovih prac'. – L'viv : Institut Ukraïnoznavstva im. I.Krip'jakevicha NAN Ukraini, 2000. – Vipusk 7. – S. 404–428.

Статтю подано до редакції 27.02.2015 р.